

ДІЯЛЬНІСНИЙ ТА КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХОДИ ДО НЕПЕРЕРВНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ РЯТУВАЛЬНИКІВ

Ігор Коваль

кандидат педагогічних наук, заступник начальника відділу виховної,
соціально-гуманітарної роботи та психологічного забезпечення

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, вул. Клепарівська, 35, Львів, Україна, 79007,
kis.koval13@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9204-9228

У статті на основі діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів представлено результати теоретичного аналізу наукових аспектів дослідження неперервного саморозвитку майбутніх рятувальників. Проаналізовано та розкрито особливості зазначених підходів неперервного саморозвитку фахівців у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Виявлено, що автори різняться у трактуванні підходів, зокрема діяльнісний: апелює до внутрішньої активності особистості, яка зумовлена специфікою змісту й методів підготовки; сприяє опануванню відповідних професійних дій, які не можуть сформуватися в людини, що не засвоїла певних знань; має на меті «розуміння процесу навчання як процесу діяльності». Компетентнісний: спрямовує освітній процес на формування знань, умінь, навичок; базується на концепції світових стандартів освіти; спрямовує освітній процес на формування й розвиток базових компетентностей фахівця; є інтегральним проявом професіоналізму; характеризує модель професійної підготовки.

Доведено, що діяльнісний підхід визначає спрямованість змісту освітнього процесу ЗВО ДСНС України на розвиток активності майбутніх рятувальників, розкриваючи їхні навчально-функціональні потенції. Своєю чергою, компетентнісний підхід сприяє переорієнтації освітнього процесу на практичний результат, тобто на можливість майбутніх фахівців ДСНС України самовдосконалюватися, застосовуючи набуті знання та опановані вміння саморозвитку для набуття професійного досвіду. Ці методологічні підходи в освітньому процесі ЗВО є нерозривно пов'язаними. Це свідчить про те, що в процесі професійної підготовки майбутні рятувальники усвідомлено виконують функції та обов'язки галузі безпеки людини, обмірковують їх реалізацію, оцінюють їх важливість для себе, тим самим розвиваючи особистісну компетентність у фаховій життєдіяльності.

Ключові слова: майбутні рятувальники, діяльнісний підхід, компетентнісний підхід, неперервний саморозвиток, галузь безпеки людини.

Повномасштабна війна в Україні й суспільно-політичні трансформації висувають нові вимоги до підготовки здобувачів вищої освіти, здатних до професійної реалізації та неперервного саморозвитку. З огляду на це, заклади вищої освіти (ЗВО) потребують осучаснення та оновлення методології професійної підготовки фахівців на засадах діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів, на основі яких підвищується практична спрямованість освітнього процесу, що продукує самостійність здобувачів вищої освіти у вирішенні проблем фахової життєдіяльності. Особливо це стосується ЗВО зі специфічними умовами навчання, оскільки актуальною є потреба у кваліфікованих рятувальниках, здатних ефективно виконувати професійну діяльність в умовах ризику та невизначеності, що потребує постійного самовдосконалення та саморозвитку.

Аналіз наукових джерел. Проблематика діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів не є малодослідженою. Так, сутнісні характеристики діяльнісного підходу дослі-

джували М. Богдадюк, С. Вдович, О. Діденко, О. Євсєєва, А. Іващенко, Т. Калугіна, М. Коваль, М. Козяр, Л. Литовченко, Л. Лук'янова, О. Матвієнко, О. Пасічник, О. Пометун, Л. Руденко, Л. Олійник, О. Шквир та ін.; своєю чергою, компетентнісний підхід висвітлювали у своїх наукових працях І. Бех, Н. Бібік, О. Вавринів, Н. Вовчача, О. Глузман, А. Литвин, О. Локшина, В. Луговий, С. Нечіпор, Н. Ничкало, С. Ніколаєва, Н. Побірченко, О. Повстин, В. Радкевич, О. Савченко, А. Синиченко, Л. Хоружа, В. Чайка, Р. Яремко, А. Ярошенко та ін. [4; 5].

Загалом ці та інші дослідження продукують формування надійних підвалин для впровадження зазначених методологічних підходів у ЗВО. Проте попри ґрунтовні дослідження діяльнісного та компетентнісного підходів проблематика їх змісту, місця й значення у процесі неперервного саморозвитку майбутніх рятувальників залишається актуальною.

Мета статті – аналіз діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів неперерв-

ного саморозвитку майбутніх рятувальників у контексті наукової та психолого-педагогічної літератури.

Методи дослідження. У статті використано такі теоретичні методи дослідження: аналіз, синтез, систематизація та логічне узагальнення наукових джерел із проблеми діяльносного й компетентнісного методологічних підходів до неперервного саморозвитку майбутніх рятувальників.

Виклад основного матеріалу. Цілеспрямованість України на входження до складу Європейського Союзу має на меті надати новий вектор професійної підготовки майбутніх фахівців, які б стали конкурентоспроможними не лише на державному, а й на міжнародному рівні. Тому у ЗВО варто звернути увагу на методологію діяльносного та компетентнісного підходів до неперервного саморозвитку.

Діяльносний підхід. Важливу роль у професійному саморозвитку майбутнього рятувальника відводиться діяльносному підходу, який сприяє набуттю знань, умінь, навичок та розкриває сутність особистісної взаємодії із соціумом. Цей підхід є основою більшості сучасних технологій і систем навчання, оскільки людина, перебуваючи у постійній взаємодії з навколишнім світом, самовизначається, формує себе як особистість, розвиває й актуалізує.

Діяльносний підхід, як зазначила І. Литовченко, сприяє зосередженню на психологічних умовах та механізмах навчання, доведенню дієвості формули «вміти – значить знати», відповідно до якої вміння та навички у щільному взаємозв'язку формуються й використовуються з активними діями особистості, яка навчається, і є їх похідними [6, с. 75].

Розглядаючи діяльносний підхід, О. Пометун слушно підкреслює, що діяльність людини є особливою формою її активності, де результатом виступає трансформація як її об'єкта, так і її суб'єкта, а також самої діяльності. У цьому контексті навчання вона трактує як активний процес діяльності індивіда, що здійснюється у взаємодії з оточуючими, забезпечуючи при цьому розвиток особистості. У навчанні діяльносний підхід апелює до внутрішньої активності особистості, яка зумовлена специфікою змісту й методів підготовки і розуміється як особистісно значуща. Мета цього підходу полягає у розвитку людини як суб'єкта життєдіяльності, що продукує: постановку цілей, планування їх реалізації, організацію і контроль вирішення завдань, оцінку результатів та відповідальність за них, рефлексію [11, с. 250].

Вивчаючи теоретико-методологічні основи діяльносного підходу до навчання майбутніх фахівців, О. Євсєєва вказала, що освітній процес на засадах цього підходу потрібно починати з аналізу професійної діяльності, а не з виокремлення того, що спеціалісти повинні знати. Вона стверджує, що спершу треба зрозуміти конкретну діяльність (детально на рівні дій та операцій), яку виконуватиме майбутній фахівець, а потім набувати знань, умінь і навичок [2, с. 16].

У контексті діяльносного підходу психіка людини нерозривно пов'язана з її діяльністю і нею зумовлена. При цьому особистість виступає суб'єктом навколишнього середовища, який, задовольняючи власні потреби, цілеспрямовано впливає на об'єкт, а діяльність трактується як активна взаємодія в ньому. Цей взаємозв'язок допомагає вирішити вагомі для життєдіяльності індивіда завдання, які характеризують його існування й розвиток, тобто людська діяльність є механізмом трансформації зовнішніх впливів у особистісне новоутворення як продукту розвитку, сприяючи реалізації зазначеного підходу під час розроблення технологій навчання, метою яких виступає формування варіанту дій, а не накопичення знань [13, с. 75–76].

З огляду на діяльносний підхід, професійна підготовка фахівців сприяє опануванню ними відповідних професійних дій, які не можуть сформуватися в особистостей, що не засвоїли певних знань. Тобто набути знання означає на їх основі здійснити професійну діяльність, тому основа фахової підготовки повинна враховувати функціональність професії на операційному рівні. А це, своєю чергою, зумовить визначення потрібного обсягу практичних знань, засвоєння яких сприятиме закріпленню знайомих й опанування нових дій, що опосередковують становлення фахового потенціалу і зразків поведінки майбутніх професіоналів. Таким чином, знання, уміння, навички повинні не лише передаватися майбутнім рятувальникам, а й опановуватися ними у процесі навчально-практичної екстремальної діяльності.

Вивчаючи діяльносний підхід, О. Шквир казує, що діяльність є вагомою умовою, підґрунтям і засобом розвитку людини. На її думку, особистісно-професійні якості та властивості майбутніх фахівців проєктуються і розвиваються в діяльності і через неї, сприяючи формуванню професійних умінь і навичок. Діяльність потрібно організовувати так, щоб її суб'єктом виступав не педагог, а майбутній професіонал, тобто особистість, яка безпосередньо бере

активну участь у досягненні результатів праці [17, с. 89]. У дослідженнях професійної підготовки майбутніх фахівців упровадження діяльнісного підходу має на меті «розуміння процесу навчання як процесу діяльності», що спрямована на становлення професійно освіченої особистості [1, с. 136].

У контексті нашого дослідження цікавим є доробок А. Іващенко, де на основі діяльнісного підходу розглядається саморозвиток як різновид творчої діяльності, внутрішня активність, що продукує особистісне зростання [3, с. 221]. У цьому напрямі О. Матвієнко і Т. Калугіна вказали, що саморозвиток особистості постійно супроводжується професійною діяльністю, яка для суб'єкта є значущою, наповнена її змістом, а професійна спрямованість тут виступає чинником особистісного зростання. Погоджуємося з науковцями, що фахова діяльність впливає на професійно важливі якості й поведінку фахівців, може бути стимулом їхнього особистісного зростання, при цьому вказуючи векторність особистісного розвитку [7, с. 101].

На основі діяльнісного підходу під час вивчення проблеми саморозвитку майбутніх рятувальників у галузі безпеки людини здійснюється аналіз змісту й цілей навчального процесу, зважаючи на соціально-економічну ситуацію суспільства та галузеві стандарти ДСНС України. Аналізований підхід визначає спрямованість змісту освітнього процесу ЗВО ДСНС України на розвиток активності майбутніх рятувальників, розкриваючи їхні навчально-функціональні потенції.

Реалізація діяльнісного підходу в нашому дослідженні опирається на те, що на перших курсах викладачі зобов'язані надавати курсантам основи діяльності в екстремальних умовах, ознайомлюючи з теоретичним матеріалом, освоївши який майбутні рятувальники зможуть легше сприймати, запам'ятовувати, опрацьовувати, удосконалювати практичні вміння та навички, що дасть їм змогу стати мобільними, проходячи стажування в практичних підрозділах ще до початку професійної кар'єри, у результаті чого вони стають успішними в галузі безпеки людини. З огляду на зазначене, в основі навчання необхідно передбачити особистісне включення рятувальника до власного саморозвитку, оскільки лише за умови самостійного оперування знаннями, вміннями й навичками пройдений навчальний матеріал засвоюється усвідомлено, причому формується здатність до самоосвіти й розвивається інте-

лект. Це є вагомим для фахівця ДСНС України, оскільки людство щоденно стикається з масштабними катастрофами, катаклізмами не лише природного, а й техногенного та антропогенного характеру, що потребує нових підходів до їх запобігання та ліквідації. Використання діяльнісного підходу дасть змогу сформуванню компетентного рятувальника, який прагне до професійного самовдосконалення й саморозвитку.

Компетентнісний підхід. У сучасну європейську систему професійної підготовки фахівців активно впроваджуються методологічні засади компетентнісного підходу, оскільки у професійній освіті його особливістю є практична, гуманістична й гуманітарна спрямованість на забезпечення фахового розвитку і самоствердження особистості майбутнього фахівця у процесі набуття ним професійних компетентностей. Важливість цього підходу для ЗВО полягає у формуванні в майбутніх спеціалістів усвідомленого відношення до вибраної діяльності. Практична спрямованість підходу підкреслюється значущістю досягнення майбутнім фахівцем власних професійних результатів життєдіяльності [13, с. 8–9].

У контексті нашого дослідження він спрямовує освітній процес на формування знань, умінь, навичок професійного саморозвитку в галузі безпеки людини та, перш за все, на набуття досвіду практичного їх використання в екстремальних умовах. У своїй сутності цей підхід продукує готовність працівника до успішної майбутньої діяльності, активізуючи механізми його загального і фахового саморозвитку, беручи до уваги мотиви та їх динаміку в процесі спеціальної підготовки [16, с. 32].

Компетентнісний підхід як один із напрямів модернізації освіти розглядає А. Ярошенко, доводячи його значущість у формуванні готовності майбутніх фахівців до успішної професійної діяльності завдяки сформованості в них системи ключових компетентностей. Також він указує, що підхід базується на концепції світових стандартів освіти, оскільки «пов'язаний із переходом у конструюванні змісту освіти й систем контролю його якості на систему ключових компетентностей» [18, с. 7].

Вагомим для нас є зміст цього підходу у трактуванні О. Пометун, де він розглядається як спрямованість освітнього процесу на формування й розвиток базових компетентностей фахівця, у результаті чого формується цілісна компетентність людини, яка включає інтегративну характе-

ристику та сукупність ключових компетентностей [10, с. 66].

International Board of Training, Performans and Instruction (Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення й освіти) трактує компетентність як можливість фахового виконання поставлених цілей і завдань, у результаті чого здійснюватиметься реалізація діяльності [8, с. 18].

З огляду на зазначене, компетентнісний підхід можна трактувати як цілеспрямованість освітнього процесу на формування та розвиток в індивіда професійних компетентностей, сприяючи «метакомпетентності» як цілісної характеристики професіонала, здатного до саморозвитку, працюючи в умовах невизначеності й ризику.

На думку С. Ніколаєвої, компетентність набувається протягом навчання і є інтегративною здатністю індивіда, що включає у себе знання, уміння, навички, досвід, цінності тощо, які у своїй сукупності можуть бути практично реалізованими [9, с. 43]. Нам імпонують трактування С. Ніколаєвої, тому компетентність саморозвитку майбутніх рятувальників у галузі безпеки людини визначаємо як інтегративну властивість індивіда, яка включає знання, уміння, навички, досвід, ціннісні орієнтації, позитивну спрямованість до проблеми саморозвитку рятувальників, що комплексно реалізується в освітньому процесі ЗВО ДСНС України.

Для майбутніх рятувальників важливою є «професійна компетентність». Так, у цьому контексті Л. Руденко вказала, що вона поєднує теоретичну й практичну готовність до професійної діяльності у цілісній структурі особистості, характеризуючи її професіоналізм. Професійна компетентність, на її думку, визначається фаховою освіченістю особистості, її досвідом, здібностями, мотивацією до самовдосконалення, а також творчим і відповідальним ставленням до професії [14, с. 77–78].

Погоджуємося, що у компетентнісному підході прослідковується інтегральний прояв професіоналізму, де поєднуються елементи загальної й професійної культури (рівень освіченості, необхідний для самостійного вирішення пізнавальних проблем і самоосвіти), досвіду професійної діяльності та творчості, що конкретизується через знання, уміння й готовність до професійної діяльності. Цей підхід орієнтується на фахову компетентність індивіда як на соціальне середовище, входження у яке продукує виконання різних соціальних ролей, і як на професійну якість

особистості майбутнього фахівця, що характеризує його рівень інтеграції у професійне середовище життєдіяльності [12, с. 11].

Компетентнісний підхід як сучасну парадигму управління персоналом розглядає А. Синиченко, указуючи, що цей підхід характеризує модель професійної підготовки, на основі якої встановлюється прямий зв'язок використання набутих знань, умінь, навичок із навичками фахової діяльності. Самі ж компетенції науковець розглядає як характеристику людини, а не посади [15, с. 294].

У нашому дослідженні на основі компетентнісного підходу накопичені знання, уміння, навички передаються у площину формування та розвитку в рятувальників здібностей самостійного їх використання в незвичайних ситуаціях, що сприяє зміні моделі його поведінки (від пасивного набуття знань до самостійної, активно-дослідної діяльності). Також підхід сприяє переорієнтації освітнього процесу на практичний результат, тобто на можливість фахівців ДСНС України професійно самовдосконалюватися, застосовуючи опановані вміння щодо професійного саморозвитку для набуття фахового досвіду. Із позицій підходу від рівня освіти залежить уміння вирішувати професійні завдання у ситуаціях ризику на основі набутих знань і досвіду.

Упровадження компетентнісного підходу в освітній процес ЗВО ДСНС України сприяє досягненню якісно нової підготовки, у результаті чого суспільство отримає рятувальників, здатних вирішувати різноманітну діяльність, характерну для галузі безпеки людини, а також конкурентоспроможних на світовому ринку праці, які зможуть використовувати в майбутній діяльності досвід професійного саморозвитку.

Висновки. Узагальнюючи викладене, зазначимо, що діяльнісний і компетентнісний методологічні підходи в освітньому процесі ЗВО є нерозривно пов'язаними. Це свідчить про те, що в процесі професійної підготовки майбутні рятувальники усвідомлено виконують функції та обов'язки галузі безпеки людини, обмірковують їх реалізацію, оцінюють їх важливість для себе, тим самим розвиваючи особистісну компетентність у фаховій діяльності. Таким чином, для професійного становлення фахівців служби цивільного захисту, підтримки їхнього професіоналізму потрібно сприяти постійному і неперервному їх саморозвитку на основі зазначених підходів, оскільки технологічний процес і війна в Україні вимагають компетентного рятувальника, обізнаного з новітніми технологіями, який

щоденно забезпечуватиме цивільний захист як населення, так і держави у цілому.

Перспективу подальших розвідок убачаємо у дослідженні методології середовищного і ресурсного підходів, а також у пошуку та розробленні моделей неперервного саморозвитку в галузі безпеки людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдадюк М. Методологічні підходи до дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців народних художніх промислів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. № 52. С. 133–137.

2. Євсєєва О. Теоретико-методичні основи діяльнісного підходу до навчання математики студентів вищих технічних закладів освіти : монографія. Донецьк : ДонНТУ, 2012. 455 с.

3. Іващенко А. Наукові підходи до вивчення проблеми саморозвитку як психологічного феномена. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2015. Вип. 36. С. 217–223.

4. Коваль І. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Львів, 2017. 294 с.

5. Козяр М., Коваль І. Конкретно-наукові підходи до формування професійної готовності рятувальників. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2018. № 52. С. 28–31.

6. Литовченко М. Теорія і практика корпоративної освіти у Сполучених Штатах Америки : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2018. 559 с.

7. Матвієнко О., Калугіна Т. Методологічні підходи до вивчення проблеми професійного саморозвитку викладачів іноземної мови в сучасній системі освіти. *Вісник Черкаського університету*. 2018. № 6. С. 97–103.

8. Нечіпор С. Методика формування предметної компетентності майбутніх кравців із технології виготовлення одягу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2013. 319 с.

9. Ніколаєва С. Сучасні тенденції формування іншомовної комунікативної компетенції в учнів початкової школи. *Іноземні мови*. 2012. № 1. С. 42–51.

10. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. *Компетентністний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи* / за ред. О. Овчарук. Київ, 2004. 111 с.

11. Пометун О. Діяльнісний підхід. *Енциклопедія освіти*. 2021. С. 250–251.

12. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід : монографія / за ред. О. Дубасенюк. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2021. 412 с.

13. Радкевич В. Компетентнісний підхід до забезпечення якості професійної освіти і навчання: науково-метод. забезпечення проф. освіти і навчання : матеріали звітної наук.-практ. конф. Київ : ІПТО НАПН України, 2012. С. 5–12.

14. Руденко Л. Формування комунікативної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійно-технічних навчальних закладах : монографія. Львів : Піраміда, 2015. 342 с.

15. Синиченко А. Компетентнісний підхід як сучасна парадигма управління персоналом. *Фінанси, облік, банки*. 2016. № 1(21). С. 288–294.

16. Чайка В. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / за ред. Г. Терещука. Тернопіль : ТНПУ, 2006. 275 с.

17. Шквир О. Теоретичні і методичні засади ступеневої підготовки майбутніх учителів початкової школи до проведення педагогічних досліджень : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2018. 572 с.

18. Ярошенко А. Компетентнісний підхід як один із напрямів підвищення якості освіти підготовки фахівців соціальної сфери. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. 2013. Вип. 14. С. 5–12.

ACTIVE AND COMPETENT APPROACH OF CONTINUOUS SELF-DEVELOPMENT OF FUTURE RESCUERS

Ihor Koval

Candidate of Pedagogical Sciences, Deputy Head of the Department of Educational, Social and Humanitarian Work and Psychological Support

Lviv State University of Life Safety, 35 Kleparivska str., Lviv, Ukraine, 79007, kis.koval13@gmail.com

ORCID: 0000-0002-9204-9228

The article presents the results of the theoretical analysis of the scientific aspects of the continuous self-development of future rescuers based on activity and competence methodological approaches. The peculiarities of the specified approaches of continuous self-development of specialists in the process of professional training in higher education institutions of the State Emergency Service of Ukraine were analyzed and revealed. It was found that the authors differ in the interpretation of the approaches, in particular the activity approach: it appeals to the inner activity of the individual, which is determined by the specifics of the content and training methods; contributes to the mastery of relevant

professional actions that cannot be formed in a person who has not mastered certain knowledge; aims at «understanding the learning process as an activity process». Competent approach: directs the educational process to the formation of knowledge, skills, and abilities; is based on the concept of world education standards; directs the educational process to the formation and development of the specialist's basic competencies; is an integral manifestation of professionalism; characterizes the professional training model.

It has been proven that the activity approach determines the orientation of the content of the educational process of the Higher Secondary School of Emergency Services of Ukraine on the development of the activity of future rescuers, revealing their educational and functional potential. In turn, the competency-based approach contributes to the reorientation of the educational process towards practical results, i.e. the opportunity for future specialists of the State Emergency Service of Ukraine to self-improve by applying the acquired knowledge and mastered self-development skills to gain professional experience. These methodological approaches in the educational process of higher education are inextricably linked. This indicates that in the process of professional training, future rescuers consciously perform the functions and responsibilities of the field of human safety, consider their implementation, evaluate their importance for themselves, thereby developing personal competence in professional life.

Key words: future rescuers, activity approach, competence approach, continuous self-development, the field of human security.

REFERENCES

- Bohdadiuk M. (2018). Metodolohichni pidkhody do doslidzhennia profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv narodnykh khudozhnykh promysliv. [Methodological approaches to the study of professional training of future specialists in folk arts and crafts]. Zbirnyk naukovykh prats «Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. № 52. S. 133–137. [in Ukrainian].
- Ievseieva O. (2012). Teoretyko-metodychni osnovy diialnisnogo pidkhodu do navchannia matematyky studentiv vyshchykh tekhnichnykh zakladiv osvity : monohrafiia. [Theoretical and methodological foundations of the activity approach to teaching mathematics to students of higher technical educational institutions: monograph]. Donetsk: DVNZ «DonNTU». 455 s. [in Ukrainian].
- Ivashchenko A. (2015). Naukovi pidkhody do vyvchennia problemy samorozvytku yak psykholohichnoho fenomena. [Scientific approaches to studying the problem of self-development as a psychological phenomenon]. Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnyskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody»: zb. nauk. prats. Pereiaslav-Khmelnyskyi. Vyp. 36. S. 217–223. [in Ukrainian].
- Koval I. (2017). Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh riadnykiv do diialnosti v ekstremalnykh umovakh [Formation of professional readiness of future rescuers for activities in extreme conditions] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Lviv, 294 s. [in Ukrainian].
- Koziar M., Koval I. (2018). Konkretno-naukovi pidkhody do formuvannia profesiinoi hotovnosti riadnykiv. [Concrete and scientific approaches to the formation of professional readiness of rescuers]. Zbirnyk naukovykh prats «Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv : metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy. № 52. S. 28–31. [in Ukrainian].
- Lytovchenko M. (2018). Teoriia i praktyka korporativnoi osvity u Spoluchenykh Shtatakh Ameryky [Theory and practice of corporate education in the United States of America] : dys. ... dok. ped. nauk : 13.00.04 / Lytovchenko Iryna Mykolaivna. Kyiv. 559 s. [in Ukrainian].
- Matviienko O., Kaluhina T. (2018). Metodolohichni pidkhody do vyvchennia problemy profesiinoho samorozvytku vykladachiv inozemnoi movy v suchasni systemi osvity. [Methodological approaches to the study of the problem of professional self-development of foreign language teachers in the modern education system]. Visnyk Cherkaskoho universytetu. Cherkasy. № 6. S. 97–103. [in Ukrainian].
- Nechipor S. (2013). Metodyka formuvannia predmetnoi kompetentnosti maibutnikh kravtsiv z tekhnolohii vyhotovlennia odiahu. [Methods of forming the subject competence of future tailors in clothing manufacturing technology] : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02. Kharkiv. 319 s. [in Ukrainian].
- Nikolaieva S. (2012). Suchasni tendentsii formuvannia inshomovnoi komunikativnoi kompetentsii v uchniv pochatkovoi shkoly. [Modern trends in the formation of foreign language communicative competence in primary school students]. Inozemni movy. № 1. S. 42–51. [in Ukrainian].
- Pometun O. (2004). Dyskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti. [Discussion of Ukrainian teachers on the issues of introduction of the competence approach in Ukrainian education]. Kompetentnistnyi pidkhid u suchasni osviti. Svitovyi pidkhid ta ukrainski perspektyvy / za red. O. Ovcharuk. Kyiv. 111 s. [in Ukrainian].
- Pometun O. (2021). Diialnisnyi pidkhid. [Active approach]. Entsyklopediia osvity. S. 250–251. [in Ukrainian].
- Profesiina pedahohichna osvita: kompetentnisnyi pidkhid: monohrafiia/ [Professional pedagogical education: competence approach: monograph]. (2011) / za red. O. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 412 s. [in Ukrainian].
- Radkevych V. (2012). Kompetentnisnyi pidkhid do zabezpechennia yakosti profesiinoi osvity i navchannia : nauko-metod. zabezpechennia prof. osvity i navchannia/ [A competent approach to ensuring the quality of professional

education and training]. : materialy zvitnoi nauk.-prakt. konf. Kyiv : IPTO NAPN Ukrainy. S. 5–12. [in Ukrainian].

14. Rudenko L. (2015). Formuvannia komunikativnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv sfery obsluhovuvannia u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh : monohrafiia. [Formation of communicative culture of future specialists in the field of service in vocational and technical educational institutions: monograph]. Lviv: Piramida. 342 s. [in Ukrainian].

15. Synychenko A. (2016). Kompetentnisnyi pidkhid yak suchasna paradyhma upravlinnia personalom. [Competency approach as a modern paradigm of personnel management]. *Finansy, oblik, banky*. № 1 (21). S. 288–294.

16. Chaika V. (2006). Pidhotovka maibutnoho vchytelia do samorehuliatcii pedahohichnoi diialnosti: monohrafiia. [Preparation of the future teacher for self-regulation of ped-

agogical activity: monograph] / za red. H. Tereshchuka. Ternopil: TNPU. 275 s. [in Ukrainian].

17. Shkvyr O. (2018). Teoretychni i metodychni zasady stupenevoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly do provedennia pedahohichnykh doslidzhen. [Theoretical and methodical principles of step-by-step training of future primary school teachers to conduct pedagogical research] : dys. ... dok. ped. nauk : 13.00.04. Zhytomyr. 572 s. [in Ukrainian].

18. Iaroshenko A. (2013). Kompetentnisnyi pidkhid yak odyn iz napriamiv pidvyshchennia yakosti osvity pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery. [Competence approach as one of the ways of improving the quality of education for the training of specialists in the social sphere]. *Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiologhiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment*. Vyp. 14. S. 5–12. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 14.06.2023